

Ett litet hus som gav kraft och ljus - Saltsjöbadens Elverk

Saltsjöbadens elverk, sent 1890-tal.

På den lilla udden vid Dalaröbryggan öster om Grand Hotel i Saltsjöbaden uppfördes **Saltsjöbadens Elverk** år **1895**. På fasadens övre putsbanderoll kunde man läsa "*De Laval's Elektriska Blockbelysning*" och på den raka undre "*Blocket No 2*". Nedanför den undre banderollen syntes glödlampor och blixtrar.

Grand Hotel hade redan vid sin invigning, den 22 juni 1893, ett eget litet elverk för inomhusbelysning och belysning i trädgården. Initiativtagare till Elverkets tillkomst var en av hotellets trogna gäster, industrimannen **Gustav de Laval**. Vid sidan av elverket byggdes även en bostad för maskinisten. Detta hus fick senare också en tillbyggd övervåning. Huset står kvar än i dag och kallas "*Seglarvillan*".

Sveriges första elverk uppfördes i Göteborg år 1884. Enstaka gatubelysning, sjukhus och butiker fick tillgång först. Det skulle dröja många år ännu innan elen blev standard i svenska hem och innan den kunde konkurrera med gasen och fotogenlampan. 1892 kom elen till Stockholm. Det statsägda Brunkebergsverket invigdes, ett elektricitetsverk enbart avsett för gatubelysning.

Saltsjöbadens Elverk var dock Sveriges första elverk med försörjning till privata bostadshus. En av de första privata villorna som anslöts var **Villa Skärtofta**, som stod klar år **1897**. Ägaren, **John Bernström**, disponent på AB

Separator, lät så småningom även installera Sveriges första elektriskt drivna personhiss i sin villa. Ännu vid sekelskiftet 1900 ansågs gatubelysningen i Saltsjöbaden vara en sevärdhet.

Elverkets utrustning moderniserades senare för att kunna leverera elektricitet till **Saltsjöbanan** som ställdes om till eldrift **1913** från att tidigare ha drivits med ånglok. 1959 lades verksamheten ner då Nacka Elverk började leverera elkraft både till Saltsjöbaden och Saltsjöbanan.

Det lilla huset stod sedan utan verksamhet ända till mitten av 1980-talet då **Kungl Svenska Segelsällskapet** köpte huset och gjorde om det till klubbhus och kansli för inflyttning **1990**. Texten på den övre banderollen ändrades då till *KSSS – Kungl Svenska Segelsällskapet – 1830*. På den undre banderollen kan man idag läsa: *Byggnaden uppfördes som elektricitetsverk av Gustav de Laval 1895. Elverket ombyggdes till KSSS klubbhus 1990.*

KSSS, som bildades 15 maj 1830, är Sveriges äldsta och största segelsällskap. KSSS har även en av sina gästhamnar i Hotellviken i Saltsjöbaden. Man arrangerar havskappseglingen Gotland Runt och tävlingar som Sandhamnsregattan, Saltsjöbadsregattan, Olympic Class Regatta m fl.

Visst är det både intressant och häftigt att Saltsjöbaden var först i Sverige med att leverera ström till privathushåll och att det lilla huset fortfarande finns kvar, nu som KSSS klubbhus.

Så här tillverkades elen:

Drift av Saltsjöbadens elverk...

Verket var koleldat och dess båda generatorer drevs av ÅNGTURBINER fabrikat AB de Laval's Ångturbin, som då fortfarande hade sina verkstäder på Kungsholmen. Bakom elverket fanns ett spår från Saltsjöbanan ända fram till dåvarande ändstationen "Dalaröbryggan" där kol kunde köras fram från "Kolbryggan" i Pålnäsviken. Anläggningen skulle försörja det nybildade Saltsjöbaden med elenergi, huvudsakligen för inre och yttre belysning. En av ett trettiotal elektriska gatlyktor med bågampa placerades utanför elverket.

Nedtecknat 2020 av Liliane Björklund, medförfattare till boken "Älgö – en skärgårdspärla.

